A szegedi intézet őskoros kutatásai a két világháború között

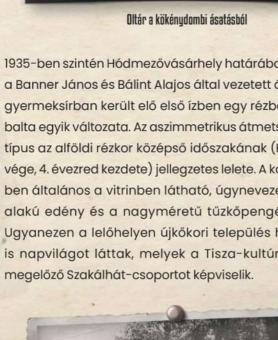
Paleolit, neolit és rézkori kutatások

A szegedi Archaeológiai Intézet munkatársai, köztük elsősorban Banner János két évtizedes kutatásainak fókuszában főként az őskor állt. Az intézet munkatársainak nevéhez fűződik többek között az Alföld legkorábbi (paleolit) emberi megtelepedés nyomainak a feltárása a Szeged melletti Öthalmon. Az 1935-ben Török Gyula, a szegedi múzeum gyakornoka, majd a Banner János által végzett ásatások eredményeként mamutcsontok, egy tűzhely maradványai és néhány tucat pattintott kőeszköz került elő az akkori felszín alatt 4,5 méter mélységben. A kilencvenes években elvégzett közvetlen kormeghatározás szerint az itt élő emberek 18 ezer évvel ezelőtt, a jégkorszak egy kissé enyhébb és csapadékosabb időszakában telepedtek meg a dombokon.

Hódmezővásárhely-Kökénydomb Kr. e. 5. évezred első felére keltezhető késő neolitikus többrétegű (arab szóval tell) települése szintén Banner János feltárása nyomán vált

Az 1929-ben indult kutatások negyedik szezonjában, 1942 au-

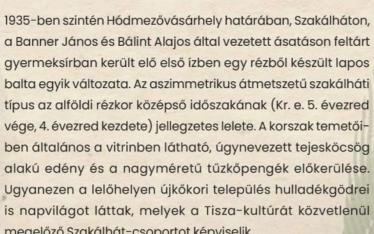
gusztusában a 4. ház omladékának bontása során került elő a kultúra és a lelőhely két emblematikus lelete, a "kökénydombi Vénuszok". A zsámolyon ülő nőt formázó edények karcolt díszítése megegyezik az Alföldön elterjedt Tiszakultúra edényművességben általános dísszel. Ugyanezen a feltáráson, de sajnos másodlagos helyzetben találták meg azt a nagyméretű, háromszög alakú oltárt, mely szintén a Tisza-

Török Gyula, Cs. Sebestyén Károly néprajztudós, múzeumigazgató, Banner János és Czógler Kálmán biológus a szeged-öthalmi feltáráson

A bronzkori Periámos-kultúra iellegzetes korsói Ószentivánról

A bronzkori Perjámos-kultúra négyfülű tálja

A Párducz Mihály által feltárt békéscsabafényesi szkíta temető 31. sírjából származó

Bronzkori kutatások Ószentivánon

déke és rekonstrukcióia

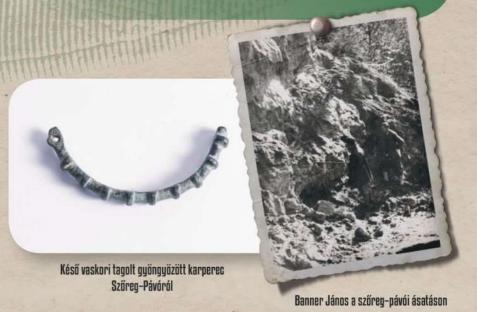
A szegedi régészeti intézetben az újkőkori feltárások mellett nagy hangsúlyt helyeztek a bronzkori kutatásokra. Ezek közül kiemelt jelentőségűnek tekinthetők az ószentiváni (ma Tiszasziget) ásatások, ahol Banner János 1926-1928 között végzett a Kárpát-medencei régészeti kutatás szempontjából jelentős feltárásokat. A lelőhelyen több régészeti korszak emlékei is felbukkantak, azonban kiemelkedik a bronzkori Perjámos-kultúra népességének hagyatéka. A település és a temető leletanyaga tanszékünk gyűjteményében található. Az elsőként kutatott temető oldalra fektetett, zsugorított helyzetben eltemetett halottjai mellé különféle edényeket helyeztek el a sírban. Az elhunytak mellett előkerültek viseleti tárgyaik és ékszereik is. Banner János roppant alapos munkát végzett, az összes csont helyzetét rögzítette, a szokatlannak vélt jelenségeket lejegyezte, a mellékletek pontos leírását is

Az ószentiváni telep feltárása közben több, beépített rostélyos, hordozható tűzhelytőredék került elő. Banner János a leletanyag elemzése kapcsán elsőként foglalkozott e tárgytípussal, parázstartóként határozta meg, elkészítette a rekonstrukcióját. E tűzhelyek a bronzkori házikerámia egy jellegzetes csoportját alkotják, főzéskor a palásttal övezett rostélyra helyezték az edényt. A kísérleti régészeti kutatások során kiderült, hogy a palástnak köszönhetően kevés parázs mellett is gyorsan melegszik az étel, hosszabb ideig lehet melegen tartani, ráadásul a szikrák kijutását is megakadályozza. A kétfülű, szűk nyakú, kiöblösödő hasú korsó a Perjámos-kultúra legjellegzetesebb edényformája, amelyre a kutatás a kultúra belső időrendi tagolását alapozza. E típus egyfülű változata is gyakori sírmellékletként.

Vaskoros kutatások

A régészeti intézet nevéhez viszonylag kevés vaskoros kutatás fűződik. Ezek közül a két legjelentősebb a Békéscsaba-Fényes és a Szőreg-Pávó-féle téglagyár lelőhelyek feltárása. A Banner Benedek ásatása nyomán már ismert Békéscsaba-Fényesen Párducz Mihály 1940-ben végzett tervásatást. A két kutató a lelőhelyen közel 77, többségében a Kr. e. 6-5. századra datálható szkíta temetkezést bontott ki. A feltárt szkíta jellegű sírok között az inhumációs, illetve hamvasztásos rítus is megfigyelhető volt. Az utóbbi esetben a halottakat elhamvasztották, a hamvakat vagy egy agyagedényben, vagy egyszerűen a gödör aljára szórva tették a sírba. A szkíta kori temetőrészlet jellegzetes leletei közé tartoztak az étel és ital, avagy bizonyos esetekben a hamvak tárolására szolgáló kerámiaedények, gyöngyök, orsógombok, vasfegyverek és -kések és az ékszerek (pl. spirális karikák, karperecek), melyek kulturális, hitvilágbeli, etnikai és társadalmi szempontból egy igen sokszínű közösség képét tükrözik vissza.

A vaskor kései szakaszából Banner János 1927-ben egy Szőreg melletti téglagyár területén összesen 11, a Kr. e. 4-3. századból származó kelta sírt tárt fel. A szórvány anyagok és az elbeszélések alapján az előkerült és szétdúlt sírok száma ennél jóval magasabb lehetett. A feltárt temetkezések döntő többségükben hamvasztásos rítusúak (szórthamvas és urnás), de 4 esetben háton fekvő, nyújtott helyzetű, vázas temetkezést is sikerült dokumentálni. A sírmellékletek között szerepeltek a kor jellegzetes edényformái, mint az S-profilú tálak, lencsepalack, valamint a tagolt gyöngyözött karperecek, illetve hólyagos kar- és lábperecek. A temetőrészleten belül 4 fegyveres sír is napvilágra került, ahol rituálisan megrongált lándzsát vagy kardot helyeztek a sírgödörbe. A feltárás eredményei közé tartozik, hogy módosult az a korábbi nézet, zerint a Dél-Alföldön csak magányos kelta temetkezések ordulnak elő. Bannerék kutatásai óta tudjuk, hogy jelentősebb lta megtelepedéssel kell számolnunk a tárgyalt vidéken.

Az I. kökénydombi Vénusz

kultúra emléke.